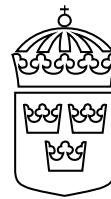

Regeringens skrivelse

2018/19:19

Redovisning av användningen av hemliga
tvångsmedel under 2017

Skr.
2018/19:19

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 29 november 2018

Stefan Löfven

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för hur bestämmelserna i rättegångsbalken om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning vid förundersökning i brottmål har tillämpats under 2017. Även tillämpningen enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott redovisas. Skrivelsen omfattar också en redogörelse av inhämtningen av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Skrivelsen omfattar även användningen av dessa tvångsmedel i Säkerhetspolisens verksamhet.

Innehållsförteckning

1	Ärendet och dess beredning	4
2	Riksdagens behandling av tidigare års skrivelser	4
3	Reglerna om hemliga tvångsmedel	5
3.1	Grunderna för användning av hemliga tvångsmedel	5
3.2	Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation	6
3.3	Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation	7
3.4	Hemlig kameraövervakning	7
3.5	Hemlig rumsavlyssning	8
3.6	Interimistiska beslut	8
3.7	Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	9
3.8	Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet	10
3.9	Offentliga ombud	10
3.10	Underrättelse till enskilda som varit utsatta för hemliga tvångsmedel	11
3.11	Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens tillsyn	12
3.12	Regler om överskottsinformation	12
3.13	Förbud mot avlyssning i vissa fall	13
4	Myndigheternas redovisning	13
4.1	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation	13
4.2	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation	17
4.3	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig kameraövervakning	21
4.4	Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning	23
4.5	Tillämpningen av bestämmelserna om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	26
4.6	Tillämpningen av bestämmelserna om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet	27
4.7	Säkerhetspolisens tvångsmedelsanvändning	29
5	Myndigheternas slutsatser	29
5.1	Tillämpningen av hemliga tvångsmedel vid förundersökning i brottmål eller med anledning av begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål	29
5.2	Inhämtning av uppgifter enligt lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet	33
5.3	Säkerhetspolisens tvångsmedelsanvändning	34

6	Regeringens bedömning av redovisningen av användningen av hemliga tvångsmedel.....	35	Skr. 2018/19:19
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 november 2018	40	

1 Ärendet och dess beredning

I enlighet med riksdagens önskemål har regeringen sedan 1983 årligen redovisat hur reglerna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (tidigare hemlig teleavlyssning) har tillämpats under det gångna året (bet. 1981/82:JuU54, rskr. 1981/82:298). Redovisningen har därefter utökats till att gälla även användningen av andra hemliga tvångsmedel och omfattar i dag också hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning vid förundersökning i brottmål, liksom tillämpningen enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott samt en redogörelse för inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Redogörelsen innefattar även användningen av dessa tvångsmedel i Säkerhetspolisens verksamhet. Regeringen beslutade den 17 december 2015 om ett nytt uppdrag till myndigheterna när det gäller den årliga redovisningen av vissa hemliga tvångsmedel (Ju2015/09908/Å). Uppdraget innebär en ny periodisering av redovisningen. När det gäller uppgifter om vilken tid en person varit föremål för avlyssning eller övervakning och vilken nytta ett tvångsmedel har haft ska redovisningen avse de förundersökningar som lagts ned eller där beslut i åtalsfrågan fattats under det föregående året och omfatta hela den tid som tvångsmedlet gällt. Redovisningen ska även omfatta de interimistiska tillstånd som meddelats av åklagare och hur domstol sedan beslutat i dessa fall. Uppdraget innefattar också en skyldighet att redovisa Säkerhetspolisens användning av hemliga tvångsmedel på ett visst sätt. Den senaste redovisningen till riksdagen gjordes i december 2017 i skrivelsen Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under 2016 (skr. 2017/18:69). Skrivelsen behandlades av riksdagen under våren 2018 (bet. 2017/18:JuU10, rskr. 2017/18:181). Regeringen lämnar nu en redogörelse för användningen av hemliga tvångsmedel under 2017. Redogörelsen bygger på uppgifter som har lämnats till regeringen av Åklagarmyndigheten i samverkan med Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Tullverket och Säkerhetspolisen (Ju2018/03199/Å).

2 Riksdagens behandling av tidigare års skrivelser

Riksdagen har över tid vid sin behandling av regeringens årliga skrivelse om användningen av hemliga tvångsmedel anfört bl.a. att skrivelserna utvecklats positivt genom att redovisningen på ett mer noggrant och tydligt sätt redogör för användningen av hemliga tvångsmedel och att riksdagen utgår från att regeringen fortsätter med sina överväganden om hur skrivelsen ytterligare kan förbättras och utvecklas (se t.ex. skr. 2006/07:28, bet. 2006/07:JuU4, rskr. 2006/07:96 och skr. 2008/09:79, bet. 2008/09:JuU15, rskr. 2008/09:195).

Vid behandlingen av redovisningen av vissa hemliga tvångsmedel 2016 angav riksdagen, liksom vid föregående års behandling, att nuvarande uppdrag bidrar till att höja kvaliteten i redovisningen. Vidare noterade riksdagen med tillfredsställelse att Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten under det gångna året börjat registrera hemliga tvångsmedel i ett särskilt it-stöd (bet. 2017/18:JuU10, rskr. 2017/18:181).

3 Reglerna om hemliga tvångsmedel

3.1 Grunderna för användning av hemliga tvångsmedel

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel vid utredning av brott finns i 27 kap. rättegångsbalken. Särskilda bestämmelser om användning av hemliga tvångsmedel finns i lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (s.k. preventiva tvångsmedel), lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. och lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Möjlighet att meddela tillstånd om hemliga tvångsmedel finns också i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Sedan den 1 december 2017 gäller lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder för EU:s medlemsstater, med undantag för Danmark och Irland. Reglerna om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet finns i lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

I 2 kap. regeringsformen finns föreskrifter om grundläggande fri- och rättigheter. Föreskrifterna innebär bl.a. att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (6 § första stycket). Var och en är också skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och genom övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (6 § andra stycket). Dessa grundläggande fri- och rättigheter får begränsas endast genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt eller utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen (20 och 21 §§).

Enligt artikel 8.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Rätten till skydd för privat- och familjeliv omfattar bl.a. skydd mot övervakning i olika former och mot telefon-

avlyssning. Tvångsmedel som innefattar ingrepp i den privata sfär som artikel 8 är avsedd att skydda, kan enligt konventionen endast godtas om de har stöd i lag och omfattas av de undantag som anges i artikel 8.2. Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som trädde i kraft den 1 januari 1995 gjordes Europakonventionen direkt tillämplig i svensk rätt. I 2 kap. 19 § regeringsformen föreskrivs att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, preventiva tvångsmedel och inhämtning av uppgifter i underrättelseverksamhet utgör för brottsbekämpningen nödvändiga undantag från det skydd mot intrång i enskildas privat- och familjeliv som annars gäller enligt såväl grundlag som Europakonventionen.

För all användning av tvångsmedel gäller tre allmänna principer. Dessa principer, som knyter an till innehållet i 2 kap. 21 § regeringsformen, är ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda ett tvångsmedel ska vara bundet till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda ett tvångsmedel bara när det finns ett påtagligt behov av det och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen, som är lagfäst i bl.a. 27 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken, innebär att ett tvångsmedel får tillgripas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

3.2 Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken). Definitionen omfattar telefon- och telefaxtrafik, e-posttrafik och överföring av datafiler. Avlyssning kan, med vissa begränsningar, ske även utanför allmänt tillgängliga telenät, t.ex. inom större företagsnät.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott om sådan gärning är straffbelagd. Avlyssning får också användas vid förundersökning i fråga om annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i två år (27 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken).

En förutsättning för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av

synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § första stycket rättegångsbalken). Avlyssning får avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehafts av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av den misstänkte. Avlyssningen får också avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

3.3 Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område, eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (27 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken). Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får även sådana meddelanden hindras från att nå fram. Tvångsmedlet ger inte tillgång till innehållet i utväxlade meddelanden.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader samt dataintrång, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa, narkotikabrott och narkotikasmuggling. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angivet slag, om en sådan gärning är straffbelagd (27 kap. 19 § andra stycket rättegångsbalken).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas när någon är skäligen misstänkt för brottet eller, med vissa begränsningar, för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § rättegångsbalken).

3.4 Hemlig kameraövervakning

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § första stycket rättegångsbalken). Ljudinspelning är inte tillåtet vid en sådan övervakning. Förutsättningarna för hemlig kameraövervakning är i huvudsak desamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Övervakningen får endast omfatta en plats där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig. Övervakningen får även omfatta den plats där ett brott har begåtts eller en nära omgivning till denna plats i syfte att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för

3.5 Hemlig rumsavlyssning

Hemlig rumsavlyssning innebär att avlyssning eller upptagning görs i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud. Avlyssningen får omfatta tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § rättegångsbalken).

Hemlig rumsavlyssning får användas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år. Tvångsmedlet får vidare användas för spioneri eller för brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Hemlig rumsavlyssning får också användas vid förundersökning om vissa särskilt angivna brott, t.ex. människohandel och våldtäkt, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i fyra år. Även för försök, förberedelse eller stämpling till sådant annat brott får tillstånd ges om gärningen är straffbelagd och det kan antas att dess straffvärde överstiger fängelse i fyra år (27 kap. 20 d § andra stycket rättegångsbalken).

En förutsättning för hemlig rumsavlyssning är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 e § första stycket rättegångsbalken). Avlyssningen får avse endast en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes, får tvångsmedlet användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där. Hemlig rumsavlyssning får inte avse vissa i lagen särskilt angivna platser som används för verksamhet som omfattas av sekretess, t.ex. verksamhet som bedrivs av advokater, läkare, psykologer och präster inom trossamfund (27 kap. 20 e § tredje stycket rättegångsbalken). Hemlig rumsavlyssning får inte heller avse samtal eller annat tal där någon av dessa yrkeskategorier talar (27 kap. 22 § andra stycket rättegångsbalken).

3.6 Interimistiska beslut

Åklagare har sedan den 1 juli 2012 möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Från och med den 1 januari 2015 har åklagare också möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation samt om hemlig kameraövervakning. Ett interimistiskt beslut innebär att en åklagare lämnat tillstånd till hemliga tvångsmedel i avvaktan på rättsens prövning. Om en åklagare har fattat ett interimistiskt

beslut om avlyssning eller övervakning ska detta utan dröjsmål anmälas till rätten som skyndsamt ska pröva ärendet. Om rätten kommer fram till att det inte finns skäl för det hemliga tvångsmedlet ska den upphäva åklagarens beslut. Om åklagarens beslut har hunnit verkställas innan rätten prövat beslutet ska rätten i stället pröva om det funnits skäl för beslutet. Om rätten kommer fram till att det inte funnits skäl får de inhämtade uppgifterna inte användas i en brottsutredning till nackdel för den som har omfattats av avlyssningen eller övervakningen, eller för någon annan som uppgifterna avser (27 kap. 21 a § rättegångsbalken).

3.7 Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning får meddelas om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar bl.a. sabotage, spioneri och terroristbrott (1 § första stycket). Tillstånd får också meddelas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet. Under samma förutsättningar får tillstånd meddelas att undersöka, öppna och granska brev, telegram, paket eller andra försändelser som finns hos ett befordringsföretag (4 §).

Hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation får enligt lagen enbart avse

- ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid tillståndet avser innehas eller har innehållits av den för tvångsmedlet aktuella personen, eller som annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne, eller
- ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att personen under den tid tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

På samma sätt får kameraövervakning endast avse en plats där den person som är aktuell för tvångsmedlet kan antas komma att uppehålla sig, eller en plats där den brottsliga verksamheten som avses i 1 § kan antas komma att utövas eller en nära omgivning till denna plats.

Tvångsmedlet får användas endast om det är av synnerlig vikt för att förhindra sådan brottslig verksamhet som lagen omfattar. Dessutom måste skälen för åtgärden uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för personen som tvångsmedlet avser eller för något annat motstående intresse.

3.8 Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet

Enligt lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet får Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i sin underrättelseverksamhet i hemlighet hämta in uppgifter om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område, eller uppgifter om inom vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Inhämtningen får ske från den som enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst (1 §).

Uppgifter får hämtas in om omständigheterna är sådana att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott som har minst två års fängelse i straffskalan, om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktar sig mot eller för något annat motstående intresse (2 §).

Under de förutsättningar som anges i 2 §, får uppgifter även hämtas in för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar bl.a. brott mot rikets säkerhet och terroristbrott (3 §). Paragrafens giltighet är tidsbegränsad till utgången av 2019. Enligt gällande reglering är det Säkerhetspolisen som ska ansvara för bekämpning av sådan brottslighet som avses i paragrafen (3 § förordningen [2014:1103] med instruktion för Säkerhetspolisen).

3.9 Offentliga ombud

I ärenden om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och motsvarande preventiva tvångsmedel gäller ett system med offentliga ombud (27 kap. 26–30 §§ rättegångsbalken och 6 § andra stycket lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott). Det offentliga ombudet är motpart till åklagaren vid sammanträden inför domstol och har till uppgift att bevaka enskildas rätt och integritetsintressen i allmänhet. Det offentliga ombudet ska lyfta fram alla aspekter, även t.ex. skydd för tredjemans integritet. Det offentliga ombudet ska också bevaka att de grundläggande principerna för tvångsmedelsanvändning följs. Det offentliga ombudet ska ha tillgång till allt material som ligger till grund för domstolens prövning. Han eller hon har möjlighet att yttra sig i ärendet och har rätt att överklaga domstolens beslut. Det är inte möjligt för domstolen att fatta beslut om hemliga tvångsmedel utan att ett offentligt ombud har medverkat.

3.10 Underrättelse till enskilda som varit utsatta för hemliga tvångsmedel

Skr. 2018/19:19

Den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning som han eller hon har utsatts för (27 kap. 31 § rättegångsbalken). Om avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation har avsett ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som innehas av någon annan än den misstänkte, ska även innehavaren underrättas. Om inhämtningen har skett i syfte att utreda vem som är skäligen misstänkt och integritetsintrånget för den enskilde kan antas vara ringa behöver dock inte underrättelse ske. Om kameraövervakning eller rumsavlyssning har avsett en plats som innehas av någon annan än den misstänkte och som allmänheten inte har tillträde till, ska även innehavaren av platsen underrättas. En underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutats. En underrättelse ska dock skjutas upp om sekretess enligt vissa bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen gäller för uppgiften. Om det på grund av sekretess inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades får underrättelsen utebli helt. Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden ska i dessa fall underrättas. Underrättelseskyldigheten omfattar inte utredningar om sådan brottslighet som hör till Säkerhetspolisens verksamhetsområde, t.ex. brott mot rikets säkerhet, sabotagebrott och terroristbrott. En underrättelse behöver inte lämnas till den som redan har fått del av eller tillgång till uppgifterna. En underrättelse behöver inte heller lämnas om den med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse.

Även den som varit utsatt för tvångsmedel enligt lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott avseende mord, dråp, grov misshandel, synnerligen grov misshandel, människorov eller olaga frihetsberövande i avsikt att påverka ett offentligt organ eller den som yrkesmässigt bedriver nyhetsförmedling eller annan journalistik att vidta eller avstå från att vidta en åtgärd eller att hämnas en åtgärd ska underrättas om tvångsmedelsanvändningen (16 §). Om åtgärden har avsett ett telefonnummer eller annan adress, en viss elektronisk kommunikationsutrustning eller en plats som innehas av någon annan, ska även han eller hon underrättas. Vid hemlig kameraövervakning behöver dock innehavaren av en plats som allmänheten har tillträde till inte underrättas. Underrättelse ska lämnas så snart det kan ske efter det att det ärende som åtgärden vidtogs i har avslutats. En underrättelse behöver inte lämnas till den som redan har fått del av eller tillgång till uppgifterna. En underrättelse behöver inte heller lämnas om den med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse.

3.11 Säkerhets- och integritetsskyddsmyndighets tillsyn

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten är en myndighet under regeringen som bl.a. har till uppgift att utöva tillsyn över de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel och därmed sammanhängande verksamhet. Myndighetens verksamhet är reglerad både i lag och förordning (lagen [2007:980] om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet och förordningen [2007:1141] med instruktion för Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten). Myndigheten ska bidra till att värna rättssäkerheten och skyddet för den personliga integriteten inom den brottsbekämpande verksamheten (myndighetens regleringsbrev för 2018, Ju2017/09598/LP).

Myndigheten ska utöva tillsyn genom inspektioner och andra undersökningar (2 § första stycket lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet). Tillsynen avser ofta granskning av tvångsmedelsdiarier och enskilda tvångsmedelsärenden hos polisen och åklagarna. Mestadels tillämpar myndigheten en s.k. tematisk tillsynsmetod. Med tematisk tillsyn avses att granskningen sker mot bakgrund av vissa i förväg definierade frågeställningar. Tillsynen ska särskilt syfta till att säkerställa att de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel varit författningsskyddad (1 § tredje stycket). Myndigheten får efter granskningen uttala sig om vad den kommit fram till och om vad som bör ändras i den granskade myndighetens verksamhet (2 § andra stycket). Myndigheten kan även uppmärksamma regeringen på behovet av förändringar i lag eller annan författning.

Myndigheten är skyldig att på begäran av en enskild kontrollera om han eller hon har utsatts för hemliga tvångsmedel eller varit föremål för viss typ av personuppgiftsbehandling och om användningen av tvångsmedel och därmed sammanhängande verksamhet eller behandlingen av personuppgifter har skett i enlighet med lag eller annan författning. Myndigheten ska underrätta den enskilde om att kontrollen har utförts (3 §).

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndighets tillsyn omfattar även tillämpningen av lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket är skyldiga att underrätta myndigheten om samtliga beslut om inhämtning enligt den lagen. Underrättelsen ska lämnas senast en månad efter det att ärendet om inhämtning avslutades (6 §).

3.12 Regler om överskottsinformation

När tvångsmedel används kan det komma fram uppgifter som inte rör det brott som har legat till grund för tvångsmedelsbeslutet. Uppgifterna kan i stället ha betydelse för att utreda ett annat brott eller för att förhindra nya brott. För användningen av sådan information gäller vissa begränsningar, t.ex. avseende i vilka situationer uppgifterna får användas för att inleda en förundersökning (27 kap. 23 a § rättegångsbalken, 7 och 8 §§ lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de

3.13 Förbud mot avlyssning i vissa fall

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får inte avse telefonsamtal eller andra meddelanden där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna om vittnesförbud (36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken), inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som har sagts eller på annat sätt kommit fram. Om det under avlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Hemlig rumsavlyssning får inte avse samtal eller annat tal där någon sådan person talar. Om det under rumsavlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller tal, ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Upptagningar och uppteckningar ska omedelbart förstöras i de delar som de omfattas av förbudet att avlyssna (27 kap. 22 § rättegångsbalken).

4 Myndigheternas redovisning

Nedan följer en redogörelse för Åklagarmyndighetens, Ekobrottsmyndighetens, Polismyndighetens och Tullverkets tvångsmedelsanvändning under 2017. En redogörelse av Säkerhetspolisens tvångsmedelsanvändning under 2017 finns i avsnitt 4.7.

Ärenden om hemliga tvångsmedel vid Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten registreras sedan mitten av januari 2017 i ett särskilt it-stöd kallat HTM-Cåbra. De statistiska uppgifterna om antalet tillstånd och antalet misstänkta personer som ligger till grund för årets redovisning är för första gången hämtade från detta system. Tidigare år har uppgifterna hämtats från manuella diariet.

Myndigheterna framhåller i sin redovisning att en person kan ha varit föremål för flera olika former av hemliga tvångsmedel och att samma person i dessa fall räknas under flera tvångsmedel. En sammanräkning av antalet personer som redovisas för varje tvångsmedel ger således inte en uppgift om hur många olika individer som totalt varit föremål för ett eller flera hemliga tvångsmedel.

4.1 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Antalet personer

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation har omfattat 1 378 personer under 2017 vilket innebär en ökning jämfört med 2016 då 1 253 personer avlyssnades.

Antalet personer fördelat på brottstyp

Antalet personer som varit föremål för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 48 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (56 procent 2016, 55 procent 2015)
- 34 procent våldsbrott (26 procent 2016, 25 procent 2015)
- 2 procent sexualbrott eller människohandel (2 procent 2016, 2 procent 2015)
- 2 procent tillgreppsbrott (2 procent 2016, 3 procent 2015)
- 5 procent ekonomisk brottslighet (6 procent 2016, 5 procent 2015)
- 9 procent övriga brott (9 procent 2016, 9 procent 2015).

Antalet tillstånd

Antalet tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation har ökat jämfört med 2016. Av redovisningen framgår att domstolarna under 2017 meddelade 4 465 tillstånd till sådan avlyssning. Under 2016 meddelades 3 456 tillstånd.

Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål har meddelats i 49 fall under 2017. Under 2016 var det 78 sådana fall. Av samtliga ansökningar om tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation under 2017 har 30 ansökningar avslagits. Under 2016 avslogs sammanlagt 8 ansökningar. Under 2016 avslogs ingen av ansökningarna med anledning av begäran om rättslig hjälp. För 2017 saknas uppgift om antalet avslag gällande ansökningar med anledning av begäran om rättslig hjälp då detta inte går att utläsa ur HTM-Cåbra eftersom statistisk brottsgrund anges först när ett tillstånd från domstol registreras. Eventuella avslag ingår i stället i redovisat antal avslag för respektive tvångsmedel.

Åklagare har fattat 195 interimistiska beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation under 2017. Domstol har fastställt samtliga beslut. Under 2016 fattade åklagare 74 interimistiska beslut. Domstol fastställde samtliga beslut.

Antalet tillstånd fördelat på brottstyp

Antalet tillstånd avseende hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 49 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (58 procent 2016, 60 procent 2015)
- 37 procent våldsbrott (24 procent 2016, 24 procent 2015)
- 3 procent sexualbrott eller människohandel (3 procent 2016, 2 procent 2015)
- 1 procent tillgreppsbrott (1 procent 2016, 2 procent 2015)
- 3 procent ekonomisk brottslighet (5 procent 2016, 4 procent 2015)
- 7 procent övriga brott (9 procent 2016, 8 procent 2015).

Narkotikabrott och narkotikasmuggling är, i likhet med de senaste åren, de dominerande brottstyperna där hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation används. Under 2017 har det dock skett en stor ökning av användningen av hemlig avlyssning vid våldsbrott.

Skr. 2018/19:19

Avlyssningstid

Den längsta verkställighetstiden för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation som avslutades under 2017 var 423 dagar, jämfört med 626 dagar under 2016. Den genomsnittliga avlyssningstiden per tillstånd var 48 dagar under 2017, att jämföra med 50 under 2016. Den kortaste avlyssningstiden var en dag. Mediantiden uppgick i likhet med 2016 till 30 dagar.

Nyttan av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

I de ärenden som ska omfattas av redovisningen av nyttan har hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation använts vid 929 brott. I redovisningen för 2016 omfattades 937 brott. Nedan anges i vilken omfattning den hemliga avlyssningen inneburit något resultat för utredningen. Summan överstiger 100 procent eftersom en och samma tvångsmedelsanvändning kan ha gett upphov till flera olika nyttor.

Under förundersökning

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har utgjort underlag i förhörssituation	468	50 %	46 %	52 %
Uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat genomföras	506	54 %	67 %	61 %
Uppgifterna har bidragit till att annat tvångsmedel använts mot den misstänkte	376	40 %	40 %	37 %
Uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte	114	12 %	10 %	12 %
Uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte	397	43 %	46 %	56 %

Efter förundersökning

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat avföras från utredningen	145	16 %	10 %	16 %
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat åtalas	329	35 %	36 %	42 %
Uppgifterna har åberopats som bevisning i stämningsansökan	309	33 %	32 %	41 %

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har bidragit till att något tvångsmedel använts mot en annan person i samma förundersökning	234	25 %	20 %	21 %
Uppgifterna har använts för att utreda brott i en annan förundersökning	45	5 %	9 %	11 %

Övrigt

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har på annat sätt bidragit till att utredningen kunnat föras framåt	342	37 %	32 %	46 %

Nytan av hemlig avlyssning ska även redovisas genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för 2017.

- I ett ärende avseende grovt narkotikabrott kunde man genom hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation höra samtal mellan säljare och köpare om en större narkotikaleverans. Uppgifterna från samtalet ledde fram till ett beslag av cirka ett kilo kokain. I samma ärende kunde datalagrade uppgifter från hemlig övervakning av elektronisk kommunikation knyta en köpare till ett köp av 60 gram kokain. Huvudmannen i ärendet dömdes till fängelse i fem år och fyra månader. Tre personer dömdes till fängelse mellan två år och två år och åtta månader och ytterligare två personer till fängelse i åtta respektive tio månader. Därutöver förverkades egendom till ett värde av ca 600 000 kr.
- I ett ärende om bedrägeri mot arbetsförmedlingen, försvårande av skattekontroll och penningtvättsbrott (samtliga grova brott) beviljades tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Samtal från avlyssningen åberopades för att bevisa att huvudmannen var faktisk företrädare för ett aktiebolag och att han instruerat vittnen och medmisstänkta om vad de skulle säga om de fick frågor i förhör angående vissa bankkontotransaktioner. Därutöver gav avlyssningen underrättelseuppslag avseende brott i andra bolag samt en ökad kunskap om olika personers roller i aktuella bolag och i den familj som brottsligheten kretsade kring. Huvudmannen dömdes till 3 års fängelse, brottsvinster om sammanlagt 2 350 000 kr förverkades och de inblandade aktiebolagen ålades att betala sammanlagt 2,2 miljoner kr i företagsböter.
- Polisen hade fått tips om att en person väntade en större leverans cannabis. Förundersökning inleddes om grovt narkotikabrott, och tingsrätten meddelade beslut om hemlig avlyssning av den misstänktes telefon. Genom avlyssningen framkom att leveransen var

på väg till Sverige och att den misstänkte letade efter lämplig förvaringsplats för narkotikan. Vid kontroller visade det sig att den misstänkte hyrde ett förråd. Ett beslut om hemlig kameraövervakning av förrådet inhämtades från domstolen. Den misstänkte filmades sedan när han lämnade 55 kilo cannabis i sitt hyrförråd. Hans senare invändning om att någon annan hanterat narkotikan där kunde därmed avvisas. Genom uppgifter från avlyssningen kunde den misstänkte även bindas till en överlåtelse av ett kilo cannabis till en annan person. Huvudmannen dömdes för grovt narkotikabrott till fängelse i fem år. 70 kilo cannabis beslagtogs och förverkades. Kontanter till ett värde av 300 000 kr förverkades.

4.2 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Antalet personer

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har omfattat 2 162 personer under 2017. Året dessförinnan var motsvarande siffra 2 290 personer.

Antalet personer fördelat på brottstyp

Antalet personer som varit föremål för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 24 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (27 procent 2016, 25 procent 2015)
- 40 procent våldsbrott (35 procent 2016, 35 procent 2015)
- 3 procent sexualbrott eller människohandel (3 procent 2016, 3 procent 2015)
- 12 procent tillgreppsbrott (18 procent 2016, 19 procent 2015)
- 6 procent ekonomisk brottslighet (5 procent 2016, 6 procent 2015)
- 15 procent övriga brott (12 procent 2016, 11 procent 2015).

Antalet tillstånd

Av myndigheternas redovisning framgår att det under 2017 meddelades 7 991 tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Antalet tillstånd som avser hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har därmed ökat jämfört med 2016 då 6 800 tillstånd meddelades. Tillstånd till övervakning av elektronisk kommunikation med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål har meddelats i 103 fall. 2016 var motsvarande siffra 209.

Under 2017 har 73 ansökningar om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avslagits. Uppgift saknas om antalet avslag gällande ansökningar med anledning av begäran om rättslig hjälp då detta inte går att utläsa ur HTM-Cåbra eftersom statistisk brottsgrund anges först när ett tillstånd från domstol registreras. Eventuella avslag ingår i stället i

redovisat antal avslag för respektive tvångsmedel. 2016 uppgick antalet avslag totalt till 29.

Åklagare har fattat 121 interimistiska beslut om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation under 2017. Domstol har upphävt ett av dessa beslut. Under 2016 fattade åklagare 60 interimistiska beslut. 2 beslut upphävdes av domstol.

Antalet tillstånd fördelat på brottstyp

Antalet tillstånd avseende hemlig övervakning av elektronisk kommunikation 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 18 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (23 procent 2016, 25 procent 2015)
- 55 procent våldsbrott (44 procent 2016, 44 procent 2015)
- 2 procent sexualbrott eller människohandel (3 procent 2016, 2 procent 2015)
- 10 procent tillgreppsbrott (13 procent 2016, 14 procent 2015)
- 4 procent ekonomisk brottslighet (5 procent 2016, 7 procent 2015)
- 12 procent övriga brott (12 procent 2016, 9 procent 2015).

Vid en jämförelse med 2016 framgår att våldsbrott, narkotikabrott och narkotikasmuggling även 2017 varit de vanligast förekommande brottstyperna för vilka hemlig övervakning av elektronisk kommunikation använts. Antalet tillstånd som avser våldsbrott har ökat påtagligt från 2016 till 2017, från 2 992 till 4 406.

Övervakningstid

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innefattar åtgärder som inte på ett rättvisande sätt kan sägas pågå en viss tid. Ett exempel på detta är s.k. basstationstömningar (27 kap. 19 § första stycket 2 rättegångsbalken) som innebär att uppgifter inhämtas om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som befunnit sig inom ett visst geografiskt område en viss tidpunkt. Uppgifter om övervakningstid skulle inte ge en rättvisande bild av hur tvångsmedlet tillämpas. Av detta skäl redovisas inte sådana uppgifter.

Nyttan av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Nyttan av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska redovisas genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för 2017.

- En kvinnlig målsägande hade stämt träff med en ung man på en avskild plats mitt i natten. Väl där blev hon överfallen av den unge mannens flickvän som misshandlade målsäganden genom upprepade slag i ansiktet och som dessutom klippte av hennes långa hår. Därefter tog flickvännen målsägandens telefon och raderade all konversation med pojkvännen. Under förundersökningen nekade den misstänkta ihärdigt och hennes pojkvän gav henne dessutom alibi för gärningstidpunkten. Uppgifter från hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avseende den misstänkta telefon visade

tydligt hur hennes telefon förflyttats från hemmet till brottsplatsen och sedan hem igen vid tiden kring brottet. Konfronterad med dessa uppgifter ändrade den misstänkta sin inställning och medgav att hon varit på platsen men hävdade nödvärn. Domstolen bedömde gärningen som misshandel av normalgraden och dömde kvinnan till skyddstillsyn i förening med två månaders fängelse.

- I en förundersökning angående grova stölder från värdeskåp i olika badhus, med efterföljande stölder av bilar, inriktades misstankarna mot några personer. Genom lokaliserings- och trafikuppgifter från de misstänkta mobiltelefoner kunde en misstänkt knytas till platser och tider dels för stölder ur värdeskåp, dels för stölder av registreringsskyltar som sedan använts på de stulna bilarna. Han dömdes för bl.a. grov stöld och påföljden bestämdes – med hänsyn till hans ålder och andra personliga förhållanden – till skyddstillsyn. En annan misstänkt kunde på grund av de inhämtade lokaliserings- och trafikuppgifterna från hans telefon avföras från misstankarna, vilket i sig underlättade inriktningen av utredningsresurserna i aktuella delar.
- I ett ärende om människorov hade en äldre hemlös man lurats med från Bulgarien till Sverige av en gärningsman och tvingats tigga under en dag. Han rymde efter första dagen. Efter en natt hittade två gärningsmän honom och skulle straffa honom. Han misshandlades svårt, fördes med bil ut i en skog, där han fick klä av sig vissa kläder och lämnades kvar. Han hittades vid en väg av förbipasserande. Mannen pekade ut två gärningsmän vid en fotokonfrontation. En av dessa greps. Genom uppgifter från hemlig övervakning av elektronisk kommunikation från den gripnes mobiltelefon kunde även den andra gärningsmannens telefonnummer identifieras. Uppgifterna visade att de misstänkta haft kontakt med varandra inför transporten av målsäganden till Sverige och att de färdats mellan flygplatsen där målsäganden anlände med en av dem och den stad där han sedan tvingades tigga. Av lokaliseringssuppgifterna framgick också att de misstänkta varit ute i den skog där målsäganden lämnades. Ingen annan teknisk bevisning kunde binda de misstänkta till brottsplatsen i skogen. Uppgifterna från hemlig övervakning av elektronisk kommunikation blev avgörande för framgången i ärendet. De båda gärningsmännen dömdes för människorov, mindre grovt brott och grov misshandel till fängelse i fem år och utvisning med 10 års återreseförbud respektive fängelse i fyra år och sex månader.
- Två rån mot telebutiker klarades upp med hjälp av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Vid det första rånet hade man lämnat kvar kläder med dna som tillhörde en viss person. Denna person förnekade gärningen. Han påstod att han vid gärningstillfället varit på en annan plats och att han dessutom hade lånat ut de kläder som påträffats i butiken. Uppgifter om lokalisering av hans mobiltelefon kunde motbevisa hans alibi. Det andra rånet hade ett liknande tillvägagångssätt som det första. Gärningsmännen från det rånet använde en flyktbil som de senare lämnade. Samma person som nämndes tidigare greps en bit från platsen. I flyktbilen påträffades en telefon som kunde knytas till honom, bl.a. eftersom samtalslistor

avseende den telefonen skvallrade om täta kontakter med hans mor. Han dömdes för rån i två fall till fängelse i tre år och sex månader. Två andra personer dömdes till fängelse i två år respektive ett år och åtta månader.

- Lokaliseringsuppgifter från sms-trafik blev avgörande i ett ärende om grov misshandel och grovt vapenbrott. En person sköts i benet och en annan person skadades av splitter. Någon timme efter gärningen stoppade polisen två personer i en bil som hade befunnit sig på platsen vid skjutningen. Deras telefoner togs i beslag. En av personerna hade likheter med en person från en övervakningsfilm som ett vittne hade pekat ut som gärningsman. Men han förnekade att det var han på filmen. Men hjälp av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kunde det konstateras att den misstänkte haft sms-trafik på sin telefon vid tiden och platsen för skjutningen. Denna positionering av honom på platsen för brottet och utpekandet av honom som gärningsman på övervakningsfilmen ledde fram till en fällande dom. Han dömdes för grov misshandel och grovt vapenbrott till fängelse i två år.
- En transportör drabbades av stölder av värdefull elektronisk utrustning ur fyra lastbilar under kort tid. Stölderna skedde nattetid, på en viss vägsträcka och under pågående transport. Flera gärningsmän i bil med taklucka körde ifatt och lade sig tätt bakom lastbilen i en hastighet av drygt 80 km/h. Två gärningsmän klev genom takluckan ut på motorhuven. Den ene forcerade lastbilens bakre dörrar med kniv, bultsax eller vinkelslip, tog sig in i lastutrymmet och lämnade gods vidare till den andre som lämnade det vidare genom takluckan. Transportören vidtog därefter åtgärder för att minimera stöldriskerna. Fyra personer kom senare att misstänkas för tre fall av försök till grov stöld med samma tillvägagångssätt, efter att ha gripits på bar gärning vid det senaste tillfället. Tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation inhämtades för deras mobiltelefoner. Genom trafikuppgifter kunde det konstateras att dessa haft kontakt med varandra, men av större betydelse var att de genom lokaliseringsuppgifter kunde knytas till brottsplatserna. Uppgifterna begärdes ut från teleoperatören en månad och en dag efter det första brottstillfället. Den operatören hade valt att radera dessa uppgifter redan efter en månad, så i den delen fanns inga lokaliseringsuppgifter som kunde knyta de misstänkta till det första brottet. Beträffande tre misstänkta fanns annan stödbevisning om det första brottet. För den fjärde misstänkte saknades detta, och därmed fick avsaknaden av lokaliseringsuppgifter för det tillfället en avgörande betydelse för att han frikändes från det brottet. Den misstänkte dömdes därför endast för två av de tre fallen, de övriga misstänkta dömdes för alla tre. Påföljden bestämdes för samtliga till fängelse ett år och nio månader.

4.3 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig kameraövervakning

Skr. 2018/19:19

Antalet personer

Hemlig kameraövervakning har omfattat 152 personer under 2017. Under 2016 var motsvarande siffra 117 personer.

Antalet personer fördelat på brottstyp

Antalet personer som varit föremål för hemlig kameraövervakning 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 71 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (82 procent 2016, 73 procent 2015)
- 18 procent våldsbrott (4 procent 2016, 12 procent 2015)
- 1 procent sexualbrott eller människohandel (0 procent 2016, 8 procent 2015)
- 0 procent tillgreppsbrott (1 procent 2016, 2 procent 2015)
- 5 procent ekonomisk brottslighet (7 procent 2016, 5 procent 2015)
- 5 procent övriga brott (6 procent 2016, 0 procent 2015).

Antalet tillstånd

Av myndigheternas redovisning framgår att det under 2017 meddelades tillstånd till hemlig kameraövervakning i 153 fall, vilket innebär en ökning av antalet tillstånd jämfört med 2016 då 143 tillstånd meddelades. Tillstånd till hemlig kameraövervakning med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål meddelades i ett fall 2016. Det inkom ingen sådan begäran under 2017. Under 2017 har inga ansökningar om tillstånd till hemlig kameraövervakning avslagits av domstol. Under 2016 avslogs 2 ansökningar.

Åklagare har fattat 7 interimistiska beslut om hemlig kameraövervakning under 2017. Domstol har upphävt 2 av dessa beslut. Under 2016 fattade åklagare 2 interimistiska beslut. Inget beslut upphävdes av domstol.

Antalet tillstånd fördelat på brottstyp

Antalet tillstånd avseende hemlig kameraövervakning 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 69 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (82 procent 2016, 64 procent 2015)
- 18 procent våldsbrott (6 procent 2016, 18 procent 2015)
- 2 procent sexualbrott eller människohandel (0 procent 2016, 4 procent 2015)
- 0 procent tillgreppsbrott (1 procent 2016, 1 procent 2015)
- 5 procent ekonomisk brottslighet (3 procent 2016, 5 procent 2015)
- 7 procent övriga brott (8 procent 2016, 9 procent 2015).

Vid en jämförelse med 2016 framgår att narkotikabrott och narkotikasmuggling fortfarande är de dominerande brottstyperna där

hemlig kameraövervakning används. Antalet tillstånd som avsåg våldsbrott har under 2017 ökat till 27 tillstånd. Motsvarande siffra för 2016 var 8 tillstånd.

Övervakningstid

Den längsta verkställighetstiden för hemlig kameraövervakning under året var 307 dagar, jämfört med 199 dagar under 2016. Den genomsnittliga övervakningstiden per tillstånd var 52 dagar, vilket innebär en minskning i förhållande till 2016 då den genomsnittliga övervakningstiden var 55 dagar. Den kortaste övervakningstiden var en dag. Mediantiden var 35 dagar, vilket innebär en minskning i förhållande till 2016 då mediantiden var 50 dagar.

Nytan av hemlig kameraövervakning

I de ärenden som ska omfattas av redovisningen av nytta har hemlig kameraövervakning använts vid 124 brott. 2016 omfattade redovisningen 106 brott. Nedan anges i vilken omfattning den hemliga övervakningen inneburit något resultat för utredningen. Summan överstiger 100 procent eftersom en och samma tvångsmedelsanvändning kan ha gett upphov till flera nyttor.

Under förundersökning

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har utgjort underlag i förhörssituation	59	48 %	31 %	46 %
Uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat genomföras	99	80 %	61 %	68 %
Uppgifterna har bidragit till att annat tvångsmedel använts mot den misstänkte	39	31 %	25 %	25 %
Uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte	8	6 %	7 %	2 %
Uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte	47	38 %	47 %	61 %

Efter förundersökning

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte har kunnat avföras från utredningen	20	16 %	5 %	8 %
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte har kunnat åtalas	47	38 %	30 %	47 %
Uppgifterna har åberopats som bevisning i stämningsansökan	36	29 %	30 %	39 %

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har bidragit till att något tvångsmedel använts mot annan person i samma förundersökning	18	15 %	11 %	14 %
Uppgifterna har använts för att utreda brott i en annan förundersökning	0	0 %	6 %	6 %

Övrigt

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har på annat sätt bidragit till att utredningen kunnat föras framåt	28	23 %	25 %	44 %

Nytan av hemlig kameraövervakning ska även redovisas genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för 2017.

- Polisen hade fått tips om en narkotikagömma i ett skogsparti utanför ett bostadsområde. I gömman påträffades en ansenlig mängd amfetamin, cannabis och kokain. Domstolen meddelade tillstånd till hemlig kameraövervakning av platsen. Narkotikan byttes ut mot socker. Dagen efter kamerainstallationen fångades en ung man på filmen när han besökte gömman och tog med sig utbytet. Mannen gjorde tre besök vid gömman den dagen. Vid det tredje besöket var han maskerad för ansiktet och föreföll – förgäves – leta efter dolda kameror. Mannen identifierades och greps. Han medgav att det var han som besökt platsen men förnekade kännedom om innehållet i gömman och gav under processerna i tingsrätt och hovrätt olika förklaringar till sina besök på platsen. Ingen av hans förklaringar godtogs av domstolarna. Filmerna utgjorde ensamma tillräcklig bevisning om hans uppsåt till narkotikabrottet, som bedömdes som grovt. På grund av den tilltalades låga ålder bestämdes påföljden slutligen till fängelse i två år och nio månader.

4.4 Tillämpningen av bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning

Antalet personer

Hemlig rumsavlyssning har omfattat 63 personer under 2017. Under 2016 var motsvarande siffra 55 personer.

Antalet personer fördelat på brottstyp

Antalet personer som varit föremål för hemlig rumsavlyssning 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 51 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (55 procent 2016, 61 procent 2015)
- 46 procent våldsbrott (45 procent 2016, 37 procent 2015)
- 2 procent sexualbrott eller människohandel (0 procent 2016, 0 procent 2015)
- 0 procent tillgreppsbrott (0 procent 2016, 0 procent 2015)
- 0 procent ekonomisk brottslighet (0 procent 2016, 0 procent 2015)
- 2 procent övriga brott (0 procent 2016, 2 procent 2015).

Antalet tillstånd

Av myndigheternas redovisning framgår att det under 2017 meddelades tillstånd till hemlig rumsavlyssning i 77 fall. Under 2016 var motsvarande siffra 54 fall. Tillstånd till hemlig rumsavlyssning med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål har meddelats i 2 fall. 2016 var det 3 sådana fall. Ingen ansökan om hemlig rumsavlyssning har avslagits 2017. Inte heller under 2016 avslogs någon sådan ansökan.

Antalet tillstånd fördelat på brottstyp

Antalet tillstånd avseende hemlig rumsavlyssning 2017 har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 55 procent narkotikabrott eller narkotikasmuggling (50 procent 2016, 50 procent 2015)
- 43 procent våldsbrott (50 procent 2016, 48 procent 2015)
- 1 procent sexualbrott och människohandel (0 procent 2016, 0 procent 2015)
- 0 procent tillgreppsbrott (0 procent 2016, 0 procent 2015)
- 0 procent ekonomiska brott (0 procent 2016, 0 procent 2015)
- 1 procent övriga brott (0 procent 2016, 2 procent 2015)

Vid en jämförelse med 2016 framgår det att narkotikabrott, narkotikasmuggling och våldsbrott även under 2017 varit de vanligast förekommande brottstyperna där hemlig rumsavlyssning använts.

Avlyssningstid

Den längsta verkställighetstiden för hemlig rumsavlyssning under året var 193 dagar, jämfört med 197 dagar under 2016. Den genomsnittliga tiden per tillstånd var 62 dagar, vilket innebär en ökning i förhållande till 2016 då den genomsnittliga tiden var 53 dagar. Den kortaste avlyssningstiden var en dag. Den kortaste avlyssningstiden 2016 var 2 dagar. Mediantiden var 53 dagar, vilket innebär en ökning i förhållande till 2016 då mediantiden var 30 dagar.

I de ärenden som ska omfattas av redovisningen av nytan har hemlig rumsavlyssning använts vid 30 brott. I redovisningen för 2016 omfattades 44 brott. Nedan anges i vilken omfattning den hemliga rumsavlyssningen inneburit något resultat för utredningen. Summan överstiger 100 procent eftersom en och samma tvångsmedelsanvändning kan ha gett upphov till flera olika nyttor.

Under förundersökning

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har utgjort underlag i förhörsituation	8	27 %	5 %	32 %
Uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat bedrivas	20	67 %	32 %	47 %
Uppgifterna har bidragit till att annat tvångsmedel har använts mot den misstänkte	7	23 %	5 %	0 %
Uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte	3	10 %	2 %	0 %
Uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte	5	17 %	34 %	47 %

Efter förundersökning

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat avföras från utredningen	10	33 %	0 %	0 %
Uppgifterna har bidragit till att den misstänkte kunnat åtalas	5	17 %	5 %	32 %
Uppgifterna har åberopats som bevisning i stämningsansökan	5	17 %	5 %	32 p%

Överskottsinformation

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har bidragit till att något tvångsmedel använts mot annan person i samma förundersökning	2	7 %	7 %	0 %
Uppgifterna har använts för att utreda brott i en annan förundersökning	1	3 %	11 %	16 %

Nytta	2017		2016	2015
	Antal	Andel	Andel	Andel
Uppgifterna har på annat sätt bidragit till att utredningen kunnat föras framåt	4	13 %	11 %	11 %

Nytan av hemlig rumsavlyssning har vidare redovisats genom anonymiserade exempel från tillämpningen. Myndigheterna har redovisat följande exempel för 2017.

- Ett äldre par hade blivit angripet i sin sommarstuga när de sov. Mannen dödades med ett 20-tal knivhugg, medan kvinnan, som utsattes för samma typ av våld, överlevde. Parets dotter och hennes pojkvän blev tidigt misstänkta. De anhölls och hördes men släpptes därefter. I samband med frisläppandet hade åklagaren inhämtat tillstånd till hemlig avlyssning av deras telefoner och hemlig rumsavlyssning av deras bil. De misstänkta skaffade dock genast nya telefoner, så telefonavlyssningen av deras tidigare aktuella telefoner gav inte någonting. Däremot talade de med varandra om gärningarna i bilen, på ett sätt som gjorde att misstänkarna mot dem kom att skärpas. När den misstänkte mannen färdades ensam i bilen talade han med vänner i telefon och erkände sin egen del i gärningarna. Inspelningarna från rumsavlyssningen i bilen fick stor betydelse vid senare förhör med mannen, som då valde att berätta om både sin och kvinnans inblandning i brotten. Inspelningarna användes i rättegången som stöd för mannens erkännande och som bevisning mot kvinnan som fortfarande förnekade brott. Båda dömdes i såväl tingsrätt som hovrätt för mord och försök till mord. Påföljden blev fängelse på livstid för kvinnan och 14 års fängelse för hennes pojkvän.

4.5 Tillämpningen av bestämmelserna om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Någon användning av tvångsmedel enligt lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott har inte förekommit i Polismyndighetens underrättelseverksamhet under 2017, se dock avsnitt 4.7 om Säkerhetspolisens tvångsmedelsanvändning. Så var fallet även under 2016.

4.6 Tillämpningen av bestämmelserna om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet

Skr. 2018/19:19

Antalet tillstånd

Lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet tillämpas av Polismyndigheten och Tullverket.

Av myndigheternas redovisning framgår det att det under 2017 fattades 595 beslut om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet. Av dessa var 389 beslutade av Polismyndigheten och 206 av Tullverket. Under 2016 fattades 688 beslut. Av dessa var 454 beslutade av Polismyndigheten och 234 av Tullverket.

Antalet tillstånd fördelat på brottstyp

Antalet tillstånd har fördelat sig mellan olika brottstyper på följande sätt (avrundat till hela procent):

- 88 procent grovt narkotikabrott, synnerligen grovt narkotikabrott eller narkotikasmuggling (91 procent 2016, 80 procent 2015)
- 3 procent synnerligen grovt vapenbrott (4 procent 2016, 10 procent 2015)
- 1 procent grovt rån (3 procent 2016, 1 procent 2015)
- 4 procent mord (1 procent 2016, 3 procent 2015)
- 4 procent andra grova brott (terroristbrott, grov allmänfarlig ödeläggelse, människohandel och grov mordbrand etc., (1 procent 2016, 5 procent 2015).

Nyttan av inhämtningen

Nyttan av inhämtningen i underrättelseverksamhet ska redovisas genom angivande av anonymiserade exempel, dock utan att arbetsrutiner eller spaningsmetoder som omfattas av sekretess avslöjas. De exempel som myndigheterna har angett är bl.a. följande.

- Inkomna underrättelser till Polismyndighetens nationella operativa avdelning från Litauen angav att en person någonstans i Stockholmsområdet var engagerad i amfetamintillverkning samt hade etablerat ett logistiskt nätverk i landet. Efter analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation och tidigare underrättelseinformation kunde den svenska huvudmannen lokaliseras samt hans nätverk kartläggas i Sverige, Polen och Litauen. Efter vidare analys av informationen kunde det misstänkta laboratoriets troliga geografiska position bestämmas. Förundersökningar kunde därefter inledas i Sverige, Polen och Litauen. I november 2017 gjordes ett beslag av ca 8 000 ecstasytabletter i Småland och samtidigt gjordes ett tillslag i Stockholmsområdet där man anträffade en odling av marijuana samt utrustning för tillverkning av amfetamin. Två personer är hittills

dömda i Smålandsdelen medan förundersökningen avseende Stockholmsdelen fortfarande pågår.

- I samband med förestående demonstrationer, där inkomna underrättelser pekat på att stor risk för grov våldsbrottslighet i samband med konfrontation mellan olika våldsbenägna grupperingar varit överhängande, har Polismyndigheten genom inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation, i kombination med fysisk spaning och annan underrättelseanalys, kunnat förhindra grova våldsbrott genom brottsförebyggande åtgärder. Detta genom att den samlade kunskapen gjort det möjligt att bland annat punktmarkera särskilt våldsbenägna individer och att samtidigt kunna dimensionera samt genomföra större operativa polisinsatser i syfte att tillförsäkra att tillståndsgivna demonstrationer kunnat genomföras.
- I ett underrättelseärende gällande grovt narkotikabrott inom den kriminella mc-miljön kunde Polismyndigheten i region Bergslagen, efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation, bekräfta underrättelseuppgifter, kartlägga kontaktmönster och identifiera individer i narkotikanätverket.
- Inkomna underrättelser till Tullverket pekade ut en individ i ett nätverk som smugglade narkotika motsvarande mängden för grov narkotikasmuggling. Efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation tillsammans med fysisk spaning kunde nätverkets huvudman identifieras och knyts till ett större narkotikasmugglingsnätverk som i sin tur kunde knyts till flera stora narkotikabeslag. Därefter kunde förundersökning inledas.
- I ett underrättelseärende gällande grov narkotikasmuggling pekades en person ut som misstänkt kurir på en båt mellan Polen och Sverige. Efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kunde Tullverket konstatera att den utpekade personen inte var inblandad i den aktuella narkotikasmugglingen. Detta medförde att misstankarna mot personen kunde avskrivas.
- Efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kunde Polismyndigheten i region Stockholm inleda förundersökning vilket ledde till beslag av en större mängd cannabis och ett stort belopp pengar. En del av försäljningsledet som kunde identifieras var unga ensamkommande barn. En person dömdes för grovt narkotikabrott till 5 års fängelse.
- Efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kunde Polismyndigheten i region Stockholm kartlägga personer som stod i begrepp att föra in stora mängder narkotika i landet. Brottet genomfördes inte då huvudpersonerna greps i en mycket stor räd i Colombia, men tack vare informationen har svensk polis kunnat bistå med värdefull information till polismyndigheter i USA, Colombia och Storbritannien.
- I ett underrättelseärende avseende ett förestående mord kunde Polismyndigheten i region Stockholm efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation förhindra brottets fullbordan. Dels genom beslag av vapendelar och narkotika, dels genom att rikta operativa åtgärder mot de misstänkta som sannolikt känt sig så påpassade att de lade ner sina brottsliga planer.

- Efter inkomna underrättelser om grov narkotikasmuggling i kombination med inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kunde Polismyndigheten i region Syd kartlägga ett narkotikanätverk och deras resor. Förundersökningar som fortfarande pågår kunde initieras, ett delärende angående grovt narkotikabrott har hittills redovisats till åklagare.
- Polismyndigheten i region Öst kunde i ett underrättelseärende om grovt narkotikabrott, efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation, identifiera de personer som ingick i huvudmannens brottsliga nätverk. Samtidigt kunde man i ett tidigt skede effektivt skilja bort och avföra personer som endast ingick i huvudmannens sociala nätverk. Därigenom kunde resurserna riktas mot rätt personer och en förundersökning inledas med ett lyckat tillslag som följd.
- Efter inhämtning och analys av uppgifter om elektronisk kommunikation kunde Polismyndigheten i region Öst kartlägga rörelsemönster och kontaktnät i ett underrättelseärende som gällde en potentiellt ensamagerande gärningsman där ett grovt våldsbrott var förestående.

4.7 Säkerhetspolisens tvångsmedelsanvändning

I Säkerhetspolisens verksamhet har det med stöd av bestämmelserna i rättegångsbalken och lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott under 2017 fattats totalt 309 beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, om hemlig kameraövervakning och om hemlig rumsavlyssning. Siffran inkluderar såväl initiala beslut som beslut om förlängning av tillståndstiden. Motsvarande siffra för 2016 var 307 beslut. Av besluten fattades 17 inom ramen för internationell rättslig hjälp i brottmål.

Säkerhetspolisen har under 2017 fattat 163 beslut med stöd av lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Motsvarande siffra för 2016 var 167 beslut.

5 Myndigheternas slutsatser

5.1 Tillämpningen av hemliga tvångsmedel vid förundersökning i brottmål eller med anledning av begäran om internationell rättslig hjälp i brottmål

När det gäller den sammantagna bilden av användningen av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig rumsavlyssning och hemlig

kameraövervakning kan följande konstateras. Antalet redovisade tillstånd har i de delar det finns statistik att jämföra med ökat. Under 2017 har 12 686 tillstånd till hemliga tvångsmedel meddelats. Under 2016 meddelades 10 453 tillstånd, under 2015 meddelades 9 582 tillstånd och under 2014 meddelades 8 052 tillstånd.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Antalet misstänkta personer som varit föremål för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation minskade något under varje år mellan 2012 och 2015. Från 2015 till 2017 har antalet ökat med 220 personer till 1 378, vilket är en total ökning med 19 procent. Ökningen från 2016 till 2017 var 125 personer eller 10 procent. Antalet meddelade tillstånd varierade marginellt mellan åren 2012 och 2016. Från 2016 till 2017 ökade antalet meddelade tillstånd med 1 109 till 4 465 tillstånd, vilket är en ökning med 29 procent. Den procentuella ökningen av antalet tillstånd från 2016 till 2017 är således tre gånger större än ökningen av antalet misstänkta personer.

Under tidigare år har tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation meddelats framför allt i förundersökningar om narkotikabrott och narkotikasmuggling. Under exempelvis 2016 utgjorde denna typ av brott 58 procent av det totala antalet tillstånd. Under 2017 har antalet tillstånd för narkotikabrott och narkotikasmuggling ökat med 205 till 2201 tillstånd vilket är en ökning med drygt 10 procent. Trots ökningen av antalet tillstånd har narkotikabrottslighetens andel av det totala antalet tillstånd minskat från 58 procent till 49 procent. Förklaringen till detta är en stor ökning under 2017 av användningen av hemlig avlyssning vid våldsbrott. Antalet misstänkta personer som avlyssnats med anledning av misstanke om våldsbrott har från 2016 till 2017 ökat från 320 till 471 personer. En ökning med 47 procent. Under samma period har antalet tillstånd vid våldsbrottslighet ökat från 815 till 1630. Antalet tillstånd vid våldsbrottslighet har således fördubblats eller, om man så vill, ökat med exakt 100 procent. Den mycket stora ökningen av antalet tillstånd till hemlig avlyssning för våldsbrott kan på goda grunder antas ha en koppling till en ökning av det grova våldet mellan kriminella aktörer med koppling till kriminella nätverk i utsatta områden. Förändringarna för övriga brottstyper är marginella.

Nyttan av hemlig avlyssning har minskat de senaste åren. Att uppgifterna har utgjort underlag i förhörssituation, att uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat genomföras och att uppgifterna har bidragit till att annat tvångsmedel använts mot den misstänkte var nyttor som förekom i en större andel ärenden 2016 än 2015. Det som är gemensamt för dessa nyttor är att tvångsmedlet medfört att förundersökningen kunnat drivas framåt på ett bättre sätt. Dessa nyttor har dock minskat eller är oförändrade för 2017. En nytta som fortsatt att minska under 2017 är att den hemliga avlyssningen bidragit till att stärka misstankarna i ärendet.

Personer som är medvetna om att de kan komma att avlyssnas tenderar att övergå från telefonsamtal till att med hjälp av annan elektronisk utrustning kommunicera på ett sådant sätt att vedertagen avlyssning inte är möjlig. Värdet av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

minskar och för att nå eftersträvat resultat måste andra tillgängliga hemliga tvångsmedel användas, t.ex. hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning.

Vid en jämförelse mellan 2016 och 2017 har den genomsnittliga avlyssningstiden per person minskat marginellt från 50 till 48 dagar. Mediantiden är oförändrad på 30 dagar. Avlyssningstiden i ett ”normalärende” motsvarar den tid som tillstånd till avlyssning maximalt får gälla (en månad) om förlängning inte begärs. Den längsta tid som en person har avlyssnats har minskat från 626 till 423 dagar.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Antalet misstänkta personer som varit föremål för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har från 2016 till 2017 minskat med 128 personer. Från 2 290 till 2 162 personer. Det innebär en minskning med nästan 6 procent. Antalet beviljade tillstånd har under samma tid däremot ökat från 6 800 till 7 991 tillstånd. Detta är en ökning med 1 191 tillstånd eller nästan 18 procent. Detta innebär att den ökning som utan avbrott förekommit sedan 2014 fortsätter. Från 2013 till 2017 har antalet tillstånd stigit från 3 935 till 7 991. Ökningen med 4 056 tillstånd innebär att antalet tillstånd under de fyra åren har mer än fördubblats.

Sett till brottstyper kan man notera att antalet tillstånd som avser våldsbrott har ökat påtagligt från 2016 till 2017. Från 2 992 till 4 406, en ökning med 1 414 tillstånd. Detta innebär att hela ökningen från 2016 till 2017 av antalet tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation är hänförliga till ökningen av antalet tillstånd för våldsbrott. Antalet misstänkta personer som varit föremål för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation på grund av misstanke om våldsbrott har från 2016 till 2017 ökat från 808 till 860 personer. En ökning med 52 personer eller 6 procent. Ökningen är förhållandevis liten och det går inte att, såsom för hemlig avlyssning, dra några entydiga slutsatser om skälet till ökningen.

Det totala antalet misstänkta personer som övervakats har alltså minskat samtidigt som antalet tillstånd ökat kraftigt. Förklaringen till detta är, såsom även redovisats tidigare år, att de misstänkta allt oftare byter telefoner eller telefonnummer, vilket kräver nya tillstånd, eller att polisen kan knyta misstänkta personer till flera adresser. Till skillnad från hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation avser hemlig övervakning av elektronisk kommunikation oftare förfluten tid. De rättsvårdande myndigheterna är därför beroende av att teleoperatörerna lagrat uppgifter som kan lämnas ut i efterhand.

Kammarrätten i Stockholm slog i en dom i mars 2017 fast att det med hänsyn till en dom i EU-domstolen den 21 december 2016 var klarlagt att de svenska bestämmelserna om lagring av trafikuppgifter m.m. för brottsbekämpande ändamål står i strid med unionsrätten. EU-domstolens och kammarrättens domar har gjort att vissa teleoperatörer inte lagrar uppgifter i samma omfattning som tidigare. Detta innebär att även om en domstol ger tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan det vara så att beslutet inte går att verkställa eftersom teleoperatören i fråga inte har några uppgifter att lämna ut. Detta har under 2017 fått kännbara konsekvenser för brottsbekämpande

myndigheters förmåga att utreda och lagföra grova brott. Centrala utredningsåtgärder vid utredning av grova brott – vilket inhämtning av lagrade uppgifter om elektronisk kommunikation är – har inte gått att genomföra i samma utsträckning som tidigare.

Hemlig kameraövervakning

Antalet misstänkta personer som varit föremål för hemlig kameraövervakning har ökat från 117 personer 2016 till 152 personer 2017. Antalet tillstånd har ökat från 143 tillstånd 2016 till 153 tillstånd 2017. Den omständigheten att antalet misstänkta personer (152) och antalet tillstånd (153) är nästan lika innebär att det i genomsnitt finns en misstänkt per tillstånd. Dock finns det ärenden med flera misstänkta personer per tillstånd, liksom det finns ärenden utan någon skäligen misstänkt där åtgärden används för att övervaka platsen för brottet i syfte att fastställa vem som skäligen kan misstänkas. Antalet tillstånd har ökat tre år i rad. Mellan åren 2014 och 2017 har antalet tillstånd ökat med mer än 122 procent, från 69 till 153.

Vid en jämförelse av hur tillstånden fördelas mellan brottstyperna kan man se att det finns en fortsatt mycket stark koncentration till narkotikarelaterad brottslighet. Under 2017 gavs 69 procent (106 av 153) av tillstånden i denna typ av ärenden. Antalet tillstånd som avsåg våldsbrott har under 2017 ökat till 27 tillstånd. Motsvarande siffra för 2016 var 8 tillstånd.

Sett över tid är det tydligt att den största nyttan med hemlig kameraövervakning är att den bidrar till en effektiv spaning (80 procent av ärendena under 2017), att den utgör underlag för förhör (48 procent under 2017) samt att den bidrar till att stärka misstankarna och bidrar till åtal (38 procent för båda dessa nyttor under 2017).

Under såväl 2017 som 2016 och 2015 har det funnits hemlig kameraövervakning som pågått under endast en dag. I övrigt har varaktigheten varierat under åren. 2016 ökade alla tidsparametrar i förhållande till 2015. Vid en jämförelse mellan 2017 och 2016 kan det konstateras att genomsnittstiden har minskat marginellt från 55 till 52 dagar och att mediantiden minskat från 50 till 35 dagar. Däremot har den längsta tid som hemlig kameraövervakning har pågått mot en person ökat från 199 till 307 dagar.

Hemlig rumsavlyssning

Under 2017 begärdes och beviljades tillstånd till hemlig rumsavlyssning i 77 fall. Under 2016 var motsvarande siffra 54 fall. Användningen är mycket begränsad i jämförelse med andra tvångsmedel och tvångsmedlet används nästan uteslutande vid narkotikarelaterad brottslighet och vid våldsbrott. Under de fyra år som det finns uppgifter har antalet tillstånd och antalet misstänkta som varit föremål för tvångsmedlet ökat för varje år. Från 2016 till 2017 ökade antalet tillstånd från 54 till 77, en ökning med 23 tillstånd eller 43 procent. Under de fyra år som det finns uppgifter har antalet tillstånd ökat från 16 till 77, en ökning med 61 tillstånd eller 381 procent. Den stora relativa ökningen sedan 2014 vad gäller antalet tillstånd kan ha flera förklaringar. En möjlig förklaring är att behovet av hemlig rumsavlyssning ökar när medvetenheten hos

kriminella personer om möjligheterna till hemlig avlyssning av telefoner blir större. En annan förklaring kan vara att polis och åklagare blivit mer medvetna om möjligheterna till hemlig rumsavlyssning samtidigt som det har blivit enklare att använda sig av den.

Eftersom antalet tillstånd är så lågt går det inte att dra några generella slutsatser vad gäller användningen och nyttan. Enskilda ärenden kan få ett mycket stort genomslag i statistiken. Den enskilt största nyttan av hemlig rumsavlyssning är att den medför att effektiv spaning kan genomföras. Denna nytta har uppgivits föreligga i 67 procent av ärendena.

Vid en jämförelse mellan 2016 och 2017 av varaktigheten kan det konstateras att genomsnittstiden ökat från 53 till 62 dagar och att mediantiden ökat från 30 till 53 dagar. Den längsta tid som hemlig rumsavlyssning har pågått mot en person har däremot minskat från 197 till 193 dagar. Med hänsyn till att såväl genomsnittstid och mediantid ökat går det likafullt att säga att varaktigheten har ökat. De orsaker som ovan redovisats som tänkbara förklaringar till det ökade antalet tillstånd är också tänkbara förklaringar till att varaktigheten har ökat.

5.2 Inhämtning av uppgifter enligt lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Polismyndigheten och Tullverket har sammanlagt under 2017 tagit 595 beslut om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet. Av dessa var 389 beslutade av Polismyndigheten och 206 av Tullverket. Under 2016 fattades 688 beslut. Av dessa var 454 beslutade av Polismyndigheten och 234 av Tullverket.

Mot bakgrund av att underrättelseverksamhet i allt väsentligt är ett långsiktigt arbete är det inte möjligt att ännu bedöma den fulla nyttan av 2017 års inhämtningsbeslut. Eftersom ärendena uteslutande rör grov brottslighet av relativt komplex karaktär pågår fortfarande förundersökningar i flera av de anonymiserade exemplen som beskriver nyttan av inhämtningsbeslut. Några domar har ännu inte meddelats. Vissa av de redovisade anonymiserade exemplen som redovisas grundar sig på inhämtningsbeslut fattade under 2016. Detta beror på att ärenden, avseende sådan grov brottslighet att inhämtning av elektronisk kommunikation är möjlig, från underrättelsestadiet till lagföring relativt ofta sträcker sig över mer än ett kalenderår.

Den typiskt sett vanligaste nyttan med inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation är att underrättelser om omfattande hantering av narkotika, vapen eller förestående grova våldsbrott har lett till att brottsmisstankar kunnat verifieras och förundersökningar inledas. Detta efter att de inhämtade uppgifterna har analyserats och rörelsemönster och kontakter mellan involverade personer har kartlagts och kunnat styrkas. I några fall har också analysen av uppgifter om elektronisk kommunikation lett till att inkomna underrättelser om grova brott kunnat

avfärdas och att det därigenom kunnat undvikas att Polismyndigheten och Tullverket i onödan belastat sina spanings- och utredningsresurser till följd av felaktiga eller ofullständiga underrättelser. Detta har också besparat ett antal enskilda individer ytterligare intrång i deras privatliv och integritet genom att fortsatta tvångsmedel undvikits efter att misstankarna mot dem tidigt kunnat avfärdas.

Det förekommer även att befarade förestående mord och andra grova brott förhindrats till följd av att brottförebyggande åtgärder och polisiära insatser genomförts efter analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation.

I de fall förundersökning inletts till följd av att underrättelser kunnat styrkas genom inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation har ofta användning av andra hemliga tvångsmedel i kombination med spaning och utredningsarbete lett till frihetsberövanden och beslag av framförallt stora mängder narkotika samt i vissa fall även vapen. Inte sällan har samverkan skett mellan Polismyndigheten och Tullverket eller med andra myndigheter inom den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet samt med andra länders brottsbekämpande myndigheter.

Användandet av det dolda internet (även känt som Darknet) är ett växande problem då tiotusentals svenskar regelbundet beställer narkotika eller andra illegala varor via dolda marknadsplatser. Den krypterade och anonymiserade trafiken på Darknet försvårar brottsbekämpningen betydligt. I underrättelsearbetet gällande komplexa och omfattande ärenden avseende försäljning av narkotika via dolda marknadsplatser är inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation därför en av förutsättningarna för identifiering och kartläggning av individer samt nätverk bakom denna typ av organiserad brottslig verksamhet.

Sammanfattningsvis kan Polismyndigheten och Tullverket konstatera att information om elektronisk kommunikation är väsentlig för myndigheternas underrättelseverksamhet och att de inhämtningsmöjligheter som inhämtningslagen medger varit avgörande för att inleda förundersökning avseende en lång rad grova brott. Tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation redan i underrättelsestadiet är avgörande för att aktörer, platser och tidpunkter ska kunna kopplas samman för att få tillräcklig grund att inleda förundersökning. Resultatet av analyserade uppgifter om elektronisk kommunikation är också väsentliga för en effektiv planering av den yttre fysiska spaning som är resurskrävande och därför viktig att använda på rätt plats och vid rätt tillfälle. Analys av inhämtade uppgifter redan i underrättelseskedet bidrar därmed till kortare förundersökningstider och ett effektivare utredningsarbete.

5.3 Säkerhetspolisens tvångsmedelsanvändning

I Säkerhetspolisens verksamhet har det med stöd av bestämmelserna i rättegångsbalken och lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott under 2017 totalt fattats 309 beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning.

Motsvarande siffra för 2016 var 307. Säkerhetspolisen har under 2017 fattat 163 beslut med stöd av lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Motsvarande siffra för 2016 var 167 beslut.

Enligt regeringsuppdraget ska Säkerhetspolisen, om det enligt myndighetens bedömning kan ske utan skada för verksamheten, kommentera orsaken till en ökad eller minskad användning av hemliga tvångsmedel. Antalet beslut om tvångsmedel är helt beroende av karaktären på de ärenden som Säkerhetspolisen hanterar varje år. Vissa ärenden kan medföra att många tvångsmedelsbeslut fattas, medan andra ärenden inte behöver föranleda några tvångsmedelsbeslut alls. Den förändring som skett i antalet beslut mellan åren 2016 och 2017 ligger inom vad som kan betraktas som en normal årlig variation.

6 Regeringens bedömning av redovisningen av användningen av hemliga tvångsmedel

Utgångspunkter vid användning av hemliga tvångsmedel

Det är av grundläggande betydelse i en rättsstat att rätten till skydd för privat- och familjeliv respekteras. För en effektiv brottsbekämpning är det samtidigt nödvändigt att det finns tillräckliga befogenheter för de brottsbekämpande myndigheterna att i vissa väl avgränsade fall kunna använda hemliga tvångsmedel som ett yttersta hjälpmedel. Vidare är det en självklar utgångspunkt att bestämmelserna om tvångsmedel och deras tillämpning måste leva upp till högt ställda rättssäkerhetskrav. Det integritetsintrång som hemliga tvångsmedel medför kan accepteras om det belagda behovet och nyttan av de hemliga tvångsmedlen är tillräckligt stora.

Vid avvägningen mellan enskildas rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv och samhällets intresse av en effektiv brottsbekämpning är det betydelsefullt att med tillräckligt god precision kunna bedöma vilka resultat som användningen av hemliga tvångsmedel har lett till.

Nyttan av de hemliga tvångsmedlen

För att tvångsmedlens legitimitet varaktigt ska kunna upprätthållas i samhället är det, vid sidan av en noggrann proportionalitetsbedömning, angeläget att i största möjliga mån redovisa vilken betydelse – nytta – tillämpningen av tvångsmedlen har i den brottsbekämpande verksamheten. Ett grundläggande krav för tillstånd till hemliga tvångsmedel är att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen. Det uttrycket inrymmer ett kvalitetskrav när det gäller de upplysningar som åtgärden kan ge. Vad som kan vinnas genom åtgärden får i princip inte vara åtkomligt med andra mindre ingripande metoder, men det behöver nödvändigtvis inte vara att åtgärden ska ge avgörande bevisning som omedelbart kan leda till en fällande dom (prop. 1988/89:124 s. 44).

Det tidigare nyttobegreppet definierades som antalet fall där det hemliga tvångsmedlet lett till användning av ett annat tvångsmedel mot den misstänkte. Detta nyttobegrepp ifrågasattes av bl.a. Integritetsskyddskommittén (Ju 2004:05) och av Utredningen om utvärdering av vissa hemliga tvångsmedel (Ju 2009:01). Integritetsskyddskommittén uttalade bl.a. att det inte finns någon klar uppfattning om vad den förväntade effektiviteten är eller bör vara (SOU 2007:22 s. 186). Utredningen om utvärderingen av vissa hemliga tvångsmedel uttalade att effektmåttet var mycket trubbigt (SOU 2009:70 s. 12). Även utredningen om vissa hemliga tvångsmedel som gjort en djuplodande kartläggning av nyttan med hemliga tvångsmedel enligt lagen (2007:978) om hemlig rumsavlyssning, lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott och lagen (2008:854) om åtgärder för att utreda vissa samhällsfarliga brott har konstaterat att det är en komplex uppgift att beskriva nyttan av tvångsmedelstillämpningen (SOU 2012:44 s. 481).

I en brottsutredning förekommer det ofta att flera telefonnummer avlyssnas eller övervakas med stöd av flera tillstånd för en och samma person. Det förekommer att ett tillstånd i princip enbart leder fram till att ett nytt telefonnummer behöver avlyssnas eller övervakas. Även på andra sätt samverkar resultaten av olika tillstånd och olika hemliga tvångsmedel med varandra på ett sätt som gör att det är svårt att avgöra vilket tillstånd som gett den slutliga nyttan. Mot denna bakgrund anser regeringen att det varken är ändamålsenligt eller lämpligt att slå fast vilka resultat som ska nås vid användningen av hemliga tvångsmedel i enskilda brottsutredningar, eller att i förväg bestämma att en viss procentandel av samtliga fall där hemliga tvångsmedel används ska leda till vissa förväntade resultat (se även SOU 2012:44 s. 481).

I årets redovisning har myndigheterna, i likhet med i redovisningen för föregående år, redovisat några av de olika åtgärder som följt av tvångsmedelsanvändningen. Syftet har varit att så objektivt som möjligt kunna bedöma nyttan av olika tvångsåtgärder. Myndigheterna har redovisat bl.a. om de inhämtade uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte, till ett annat tvångsmedel, till att effektiv spaning har kunnat genomföras, till att den misstänkte har kunnat avföras från utredningen eller att den misstänkte har kunnat åtalas. Dessutom har myndigheterna redovisat i vilken utsträckning uppgifter från tvångsmedlet har utgjort underlag i en förhörssituation eller använts som överskottsinformation samt om uppgifterna har bidragit till utredning av brottsutbyte.

Det uppdrag som regeringen beslutade i december 2015 om den årliga redovisningen av vissa hemliga tvångsmedel innebär en ny periodisering av redovisningen av vilken nytta ett tvångsmedel har haft. Detta innebär att när det gäller utvecklingen av nyttan av hemliga tvångsmedel över tid så kan nyttan under 2017 endast jämföras med nyttan 2015 och 2016, som redovisades på samma sätt.

Fördelningen av de olika formerna av nytta visar att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation under 2017, i likhet med 2015 och 2016, främst har haft betydelse genom att uppgifterna har medfört att effektiv spaning har kunnat genomföras, att misstankarna har stärkts mot den misstänkte eller att uppgifterna har använts som underlag vid förhör. Redovisningen för 2017 visar även att hemlig avlyssning av elektronisk

kommunikation har haft en större betydelse än föregående år, bl.a. genom att uppgifterna i högre utsträckning bidragit till att den misstänkte har kunnat avföras från utredningen, att uppgifterna har bidragit till att något tvångsmedel använts mot annan person i samma förundersökning och att utredningen på annat sätt kunnat föras framåt. Som myndigheterna framför kan nyttan av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation påverkas av att personer som är medvetna om att de kan komma att avlyssnas övergår från telefonsamtal till att med hjälp av annan elektronisk utrustning kommunicera på ett sådant sätt att vanlig avlyssning inte är möjlig.

När det gäller hemlig kameraövervakning har uppgifterna, i likhet med 2015 och 2016, haft allra störst betydelse för att effektiv spaning har kunnat genomföras. 2017 har hemlig kameraövervakning särskilt ökat i betydelse när det gäller användningen av uppgifterna som underlag vid förhör. Denna åtgärd ligger nu på en högre nivå än 2015. I redovisningen för 2016 uppmärksammades det särskilt att nyttan hade sjunkit i detta hänseende.

Vad gäller hemlig rumsavlyssning har tvångsmedlet, i likhet med 2015 och 2016, haft stor betydelse genom att uppgifter från tvångsmedlet har lett till att effektiv spaning kunnat genomföras. 2017 har dock hemlig rumsavlyssning minskat i betydelse när det gäller i vilken mån uppgifterna har lett till stärkta misstankar mot den misstänkte. Hemlig rumsavlyssning har även ökat i betydelse i flera avseenden under 2017, bl.a. genom att uppgifterna har utgjort underlag vid förhör, kunnat bidra till att ett annat tvångsmedel har använts mot den misstänkte och till att den misstänkte har kunnat avföras från utredningen. Vid bedömningen bör det dock beaktas att det rör sig om ett begränsat antal tillstånd till hemlig rumsavlyssning och att enskilda ärenden därmed kan få ett mycket stort genomslag i statistiken. Myndigheterna har redovisat ett antal exempel för att beskriva nyttan av uppgifterna.

När det gäller inhämtning enligt lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet har Polismyndigheten och Tullverket uppgett att den typiskt sett vanligaste nyttan har varit att underrättelseinformation om hantering av stora mängder narkotika, vapen eller förestående grova våldsbrott lett till att förundersökningar har kunnat inledas. Detta efter en analys av de inhämtade uppgifterna i kombination med att rörelsemönster och kontakter mellan involverade personer har kartlagts och kunnat styrkas. I några fall har också analysen av uppgifter om elektronisk kommunikation lett till att inkomna underrättelser om grova brott har kunnat avfärdas och att det därigenom har kunnat undvikas att Polismyndigheten och Tullverket i onödan belastat sina spanings- och utredningsresurser till följd av felaktiga eller ofullständiga underrättelser. Analysen har också lett till att brottsmisstankar mot ett antal enskilda individer tidigt har kunnat avfärdas. På så sätt har dessa individer besparats intrång i form av användning av hemliga tvångsmedel.

Det förekommer även att befarade förestående mord och andra grova brott förhindrats till följd av att brottförebyggande åtgärder och polisiära insatser genomförts efter analys av inhämtade uppgifter om elektronisk kommunikation.

Under förundersökningarna har användning av andra hemliga tvångsmedel i kombination med spaning och utredningsarbete i sin tur lett till att misstänkta har frihetsberövats och att stora mängder narkotika samt i vissa fall vapen har tagits i beslag. Inte sällan har samverkan skett mellan Polismyndigheten och Tullverket samt med andra länders brottsbekämpande myndigheter. Myndigheterna har också redovisat ett antal exempel för att beskriva nyttan av inhämtningen.

Av myndigheternas redovisning framgår att de hemliga tvångsmedlen fyller en mycket viktig funktion för det brottsutredande arbetet. Den visar också att de hemliga tvångsmedlen har inneburit en reell nytta.

EU-domstolen har i en dom den 21 december 2016 (förenade målen C-203/15 och C-698/15) slagit fast att EU-rätten utgör hinder för en nationell lagstiftning som i brottsbekämpande syfte föreskriver en generell och odifferentierad lagring av samtliga trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter för samtliga abonnenter och registrerade användare och samtliga elektroniska kommunikationsmedel. Kammarrätten i Stockholm har i ett avgörande den 7 mars 2017 (mål nr 7380-14) slagit fast att det, med hänsyn till EU- domen, är klarlagt att de svenska bestämmelserna om lagring av trafikuppgifter m.m. för brottsbekämpande ändamål inte är förenliga med EU-rätten.

Domstolsavgörandena har lett till att många teleoperatörer inte lagrar uppgifter i samma omfattning som tidigare. Detta innebär att även om en domstol ger tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation så kan det finnas fall då beslutet inte kan verkställas eftersom teleoperatörerna inte har några uppgifter att lämna ut. Enligt myndigheternas redovisning har detta under 2017 fått kännbara konsekvenser för brottsbekämpande myndigheters förmåga att utreda och lagföra grova brott. Centrala utredningsåtgärder vid utredning av grova brott – vilket inhämtning av lagrade uppgifter om elektronisk kommunikation är – har inte gått att genomföra i samma utsträckning som tidigare.

Utredningen om datalagring och EU-rätten lämnade i oktober 2017 delbetänkandet Datalagring – brottsbekämpning och integritet (SOU 2017:75) med förslag om hur bestämmelserna om datalagring kan göras förenliga med EU-rätten. Förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Ytterligare åtgärder

Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten registrerar sedan mitten av januari 2017 ärenden om hemliga tvångsmedel i ett särskilt it-stöd, HTM-Cåbra. De statistiska uppgifterna om antalet tillstånd och antalet misstänkta personer som ligger till grund för årets redovisning är för första gången hämtade från detta system. Tidigare år har uppgifterna hämtats från manuella diaries. Under hösten 2017 har ett urval av ärenden granskats av Åklagarmyndigheten i syfte att jämföra automatiska statistikuppgifter från HTM-Cåbra och manuellt registrerade uppgifter. Några systemfel i HTM-Cåbra har inte kunnat identifieras. Att ärenden om hemliga tvångsmedel registreras i ett digitalt system bidrar enligt regeringens bedömning till en högre effektivitet och kvalitet i myndigheternas redovisning av sin användning av hemliga tvångsmedel.

Regeringens ambition är att se till att skrivelsen till riksdagen håller en hög kvalitet. Regeringsuppdraget till myndigheterna om en årlig redovisning har ändrats flera gånger på grund av lagändringar, men är också resultatet av ambitionen att säkerställa kvaliteten på den årliga redovisningen. 2015 gav regeringen myndigheterna ett utvidgat uppdrag som bland annat innebär att uppgifter om interimistiska beslut ska omfattas samt att Säkerhetspolisens användning av hemliga tvångsmedel i viss utsträckning ska redovisas. Enligt regeringen ger ett bredare underlag en fullständigare bild av användningen av hemliga tvångsmedel. Varje ändring i uppdraget påverkar dock jämförbarheten med tidigare års redovisningar och endast redovisningen för 2017 kan därför fullt ut jämföras med redovisningarna för 2015 och 2016.

Sedan tidigare har regeringen aviserat ett antal åtgärder för att stärka skyddet för enskildas integritet. Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel lämnade sitt slutbetänkande Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61) i augusti 2018. I betänkandet analyseras hur rättssäkerhetsgarantierna och mekanismerna till skydd för den personliga integriteten har tillämpats från och med den 1 januari 2012 när hemliga tvångsmedel används för särskilt allvarlig eller på annat sätt samhällsfarlig brottslighet. I betänkandet analyseras också om regelverket är förenligt med de krav som regeringsformen och Europakonventionen ställer. Utredningen lämnar flera förslag för att stärka rättssäkerheten när hemliga tvångsmedel används. Utredningen föreslår bl.a. att bestämmelserna om avlyssning och postkontroll ska stramas upp för att minska risken att utomstående personer drabbas. Vidare föreslås att det ska vara tydligt vid vilken tidpunkt inspelningar och annat material från avlyssningar och övervakningar ska förstöras och att beslut och åtgärder som rör hemliga tvångsmedel ska dokumenteras. Utredningen föreslår även att de brottsbekämpande myndigheterna i större utsträckning än i dag ska få använda sig av överskottsinformation. Betänkandet har varit ute på remiss och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

I maj 2014 tillsatte regeringen en parlamentariskt sammansatt kommitté, Integritetskommittén. Kommittén har haft i uppdrag att kartlägga och analysera riskerna för intrång i den personliga integriteten när informationsteknik används i privat och offentlig verksamhet. Kommittén har redovisat ett delbetänkande (SOU 2016:41) och ett slutbetänkande (SOU 2017:52). Betänkandena bereds i Regeringskansliet.

Sammanfattande bedömning

Regeringens bedömning är sammanfattningsvis att myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel under 2017 har varit ett ändamålsenligt och nödvändigt instrument i brottsbekämpningen.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 november 2018

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Wallström, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Andersson, Hellmark Knutsson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke, Strandhäll, Shekarabi, Fridolin, Eriksson, Skog, Ekström, Fritzon, Eneroth

Föredragande: statsrådet M Johansson

Regeringen beslutar skrivelse Redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel under 2017